

Регіональний компонент дошкільної освіти Донеччини: виклики сучасності та шляхи їх вирішення

Стягунова Ольга Олександрівна¹

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Краматорськ, Україна

E-mail: stjagunova@ippo.dn.ua

Нікітюк Катерина²

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Краматорськ, Україна

E-mail: nikitjuk@ippo.dn.ua

Стаття присвячена сучасним проблемам дошкільної освіти Донецького регіону. Представлено статистичну інформацію з питання розвитку мережі закладів дошкільної освіти Донецької області в період військової агресії – загальна кількість закладів у містах/районах, кількість дітей, охоплених дошкільною освітою, кількість дошкільних груп з пріоритетними напрямками розвитку, кількість закладів, що працюють у так званій «сірій зоні» та кількість дітей, які отримують дошкільну освіту в таких складних та небезпечних умовах, кадрове забезпечення тощо. Okремо представлено статистику щодо мови освітнього процесу в закладах дошкільної освіти регіону. Розкрито особливості організації та актуальні питання дошкільної освіти Донецького регіону, з опорою на нормативні документи та програму «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017-2020 роки». Зосереджено увагу на сучасних викликах перед дошкільною Донеччини, схарактеризовано основні модерні освітні челенджі – національно-патріотичне виховання, інклюзивний підхід, впровадження ідей сталого розвитку та створення безпечного, дружнього до дитини закладу дошкільної освіти. Звертається увага на білінгвальне середовище регіону та необхідність врахування цієї особливості при організації освітньої діяльності з дошкільниками. Узагальнено інформацію щодо результатів участі закладів дошкільної освіти Донеччини в сучасних освітніх проектах. Представлено форми і методи реалізації в закладах дошкільної освіти принципу регіональності. Запропоновані шляхи поєднання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти загальнонаціонального та регіонального компонентів в умовах реформи освіти.

Ключові слова: модерний педагогічний челендж, дитиноцентризм, національно-патріотичне виховання, інклюзія, інклюзивна освіта, сталий розвиток.

Вступ. Донеччина, як і вся Україна, на сучасному етапі переживає складний і водночас непересічний період історичного розвитку та радикальних перетворень у галузі освіти, прагнучи вийти на рівень світових освітніх стандартів. Кожен рік несе чимало змін у систему загальної, початкової й дошкільної освіти як обов'язковий первинний складник системи безперервної освіти, долучене до переосмислення організації освітнього процесу в контексті Концепції нової української школи. Адже до Нової української школи можна прийти лише з нового українського дитсадка!

Актуальність теми зумовлена тим, що кожна область України має свої регіональні особливості, компоненти, які необхідно враховувати при плануванні освітніх, виховних та розвивальних складників змісту дошкільної освіти. Основний виклик сучасності – поєднання в освітньому процесі загальнонаціонального та регіонального компонентів як важливого принципу забезпечення якості освіти.

Метою статті є висвітлення актуальних питань дошкільної освіти Донецького регіону, акцентування на основних модерних освітніх челенджах та характеристика шляхів їх вирішення.

Результати дослідження. Виклики сучасності в освітній галузі, або *модерний педагогічний челендж* (pedagogical challenge of the present), трактуємо як те, що існує, відбувається, живе тепер, нині. Це те, що рухає науку і практику в ритмі нового часу, нинішньої епохи.

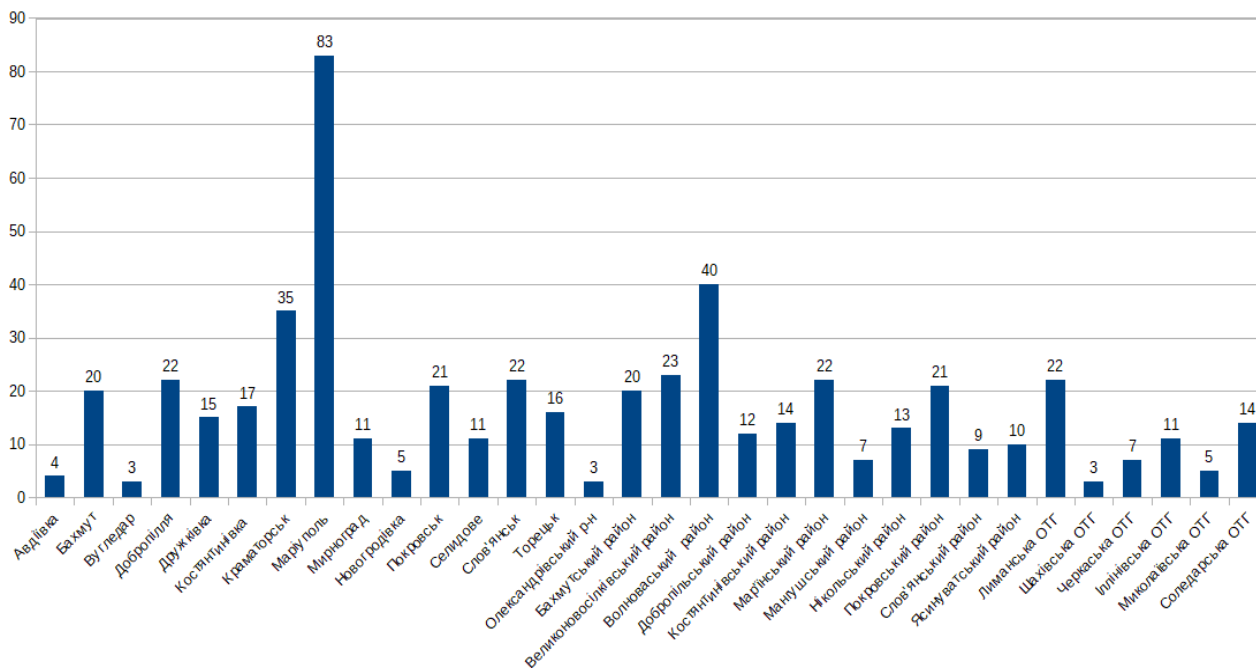
¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та розвитку особистості, завідувачка відділу дошкільної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

² старший викладач кафедри психології та розвитку особистості Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Донецький регіон, не зважаючи на ситуацію, що склалася нині, має досить розвинену мережу дошкільних закладів – станом на 01.06.2019 в області налічується 566 закладів дошкільної освіти, які відвідують 55,1 тис. дітей (рис. 1).

Рисунок 1. Мережа закладів дошкільної освіти Донецької області

З них загального розвитку – 440, комбіновані – 114, санаторні – 5. В області функціонує 101 заклад дошкільної освіти зі спеціальними та інклюзивними групами (28 груп для дітей із вадами зору, 23 групи – із вадами мови, 6 – із порушеннями рухового апарату, 13 груп – із вадами інтелекту, 53 – санаторного типу). Всього інклюзивною та спеціальними формами освіти охоплено більш, ніж 6,2 тис. дітей.

Заклади дошкільної освіти відвідують 78 % дітей віком від 3 до 6 років; усіма формами дошкільної освіти охоплено – 98 % дітей цього віку. На 100 місцях у середньому виховуються 97 дітей.

В області 30 закладів, які призупинили роботу, – з них через капітальний ремонт – 13, за відсутністю дітей – 6, бойові дії – 11. У т.з. «сірій зоні» знаходяться 38 закладів дошкільної освіти (м. Торецьк – 6 (551 дитина), м. Маріуполь – 4 (415 дітей), Бахмутський район – 5 (680 дітей), Мар'їнський район – 10 (217 дітей), Волноваський район – 10 (264 дитини) (таблиця 1). Найбільша кількість закладів, що призупинили роботу через бойові дії, у м. Авдіївка, Мар'їнському та Волноваському районах.

Таблиця 1

Розташування ЗДО у т.з. «Сірій зоні» (на 01.06.2019)

№	Місто/район	Кількість ЗДО	Кількість дітей в них
1	Торецьк	6	551
2	Маріуполь	4	415
3	Бахмутський р-н	5	680
4	Мар'їнський р-н	10	217
5	Волноваський р-н	10	264
6	Ясинуватський р-н	3	102
	Всього	38	2229

У 536 закладах дошкільної освіти (89,4%) мова освітнього процесу – українська, 53 заклади (9,4%) – двомовні, тобто мають групи з російською мовою навчання, переважно це групи для дітей із порушенням мови. 7 – ЗДО (1,2%) використовують в освітньому процесі виключно російську мову. Це заклади для дітей з порушенням інтелектуальної сфери.

Дошкільні заклади області самостійно обирають пріоритетний напрям розвитку дітей для окремих груп. Всього груп у ЗДО, які працюють за пріоритетними напрямами, – 501, в них дітей –

10155. Серед них: гуманітарний – 63 групи, художньо-естетичний – 668 груп, фізкультурно-оздоровчий – 115 груп, еколого-валеологічний – 232 групи, розвитку математичних здібностей – 112 груп, ознайомлення з комп'ютером – 5 груп, вивчення іноземної мови – 19 груп.

В закладах дошкільної освіти області забезпечують освітній процес більше 6 тис. педагогів, проте потреба у кваліфікованих кадрах існує, особливо у великих містах (таблиця 2).

Таблиця 2

Кадрове забезпечення дошкільної ланки освіти регіону

Усього працівників	у тому числі педагогічний персонал	з них завідувач і	вихователі	вихователі-методисти	практичні психологи	соціальні педагоги	інший педагогічний персонал	технічний персонал
15012	6340	519	4459	274	183	4	906	8910

Основний виклик сучасності в дошкільній Донеччини – утвердження принципу дитиноцентризму – максимального наближення розвитку, виховання та навчання дитини до її сутності, індивідуальних особливостей і здібностей, що буде сприяти максимальному саморозвитку й самореалізації особистості. Саме це є метою регіональної програми «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017-2020 роки» (Регіональна програма розвитку освіти, 2017).

Провідним педагогічним челенджем для регіону залишається національно-патріотичне виховання. Його актуальність викликана не лише ситуацією, в якій перебуває область шостий рік поспіль, а й потребами суспільства в цілому. Питання національно-патріотичного виховання дошкільників, на які спираються педагоги області, висвітлено в роботах А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калуської, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, Т. Поніманської, Л. Савченко, та ін.. В області проводяться щорічні методичні заходи, де педагоги дошкільної галузі постійно презентують власний досвід щодо оновлення форм та підходів до роботи з дітьми в цьому напрямку: свята, розваги, заняття тощо. Увага педагогів концентрується на осучасненні підходів у цьому питанні. В кожному закладі створено відповідне розвивальне середовище. Проте сучасність потребує ретельно переглянути наповнення та розташування «куточків» національно-патріотичного змісту, що містяться в кожній групі ЗДО. Адже неправильне або недоцільне наповнення цих розвивальних осередків призводить до того, що дітям байдуже, не цікаво. Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 25.07.2016 № 1/9-396 «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» 14 оформлення таких «куточків» потребує домірності й виваженості щодо розміщення там відповідно до віку дітей і вимог програм зразків символів й оберегів, народних іграшок, національного одягу, посуду, інших виробів народних майстрів, народних музичних інструментів, збірників літературного фольклору тощо.

Наповнення й художнє оздоблення таких осередків є більш мобільним порівняно з іншими, а тому повинно періодично переглядатися (не рідше, ніж 1 раз на місяць) і частково змінюватися відповідно до тематичного планування роботи з національно-патріотичного виховання в конкретній групі, щоб зберігати привабливість для дітей, бути дієвими. Більшість об'єктів (а краще- майже всі) педагогам рекомендовано зробити з дітьми або в сумісній діяльності з дорослим. Осередки розміщуються так, щоб діти мали змогу там діяти, грати (Стягунова, 2018). Керуючись принципом регіональності, педагогам рекомендовано при виборі наповнення локації використовувати мобільні й дієві макети, що висвітлюють героїчне минуле і сучасні здобутки України та Донбасу, оскільки доступність, практична і життєва значущість предметно-розвивального простору спонукатиме малюків моделювати життєві ситуації, спілкуватися, перетворювати, отже, є гарантією формування життєвої компетентності (Індекс інклюзії, 2015). Для наповнення розвивальних локацій часто залучаються батьки вихованців, адже особливість національно-патріотичного виховання дітей у регіоні – через дитину виховуємо батьків, виховуємо педагогів.

У контексті національно-патріотичного виховання та в світлі останніх нормативних документів підсилюється увага щодо зміцнення державного статусу української мови. На думку А. Богуш, діти нашого регіону перебувають у стихійному двомовному оточенні (сім'я, дошкільний заклад, повсякденне спілкування, ЗМІ тощо). Розмовляючи рідною мовою (чи мовою спілкування батьків), вони щодня чують українську мову, яку добре розуміють уже в 3-4 роки. Подібність російської та української мов неминуче веде до змішування мов, тобто інтерференції. За відсутності контролю помилки закріплюються, автоматизуються і це призводить до створення «суржиків». А це зовсім не бажано (Богуш, 2016). Отже, організовуючи заняття з дошкільниками, педагоги області не забувають про білінгвальне середовище нашого регіону та керуються вимогами Базового компонента, методики навчання дітей української мови у ЗДО національних спільнот.

Актуальним для Донецького регіону є національно-патріотичне виховання засобами музичного мистецтва із його своєрідним способом відображення дійсності, що забезпечує знайомство дитини з

культурно-історичними традиціями народу, єдність із загальнолюдською та національною культурою. Основні завдання цього напрямку визначено в документах законодавчо-правового характеру і в науково-методичних рекомендаціях щодо організації національно-патріотичного виховання дитини в освітніх закладах 20.

В області постійно звертається увага методичних служб на необхідність ретельного підбору українського дитячого музичного репертуару для організації занять, ігор, свят та розваг. Як свідчить проведене опитування музичних керівників ЗДО Донецької області (103 респондента), сучасна та традиційна українська музика й пісні широко використовується музичними керівниками під час заходів народознавчої тематики (100%), але при проведенні новорічних свят, випускних ранків та ін. допускається використання іншомовного – англійського (46%) або російського (57%) контенту. Пояснюють це тим, що складно підібрати аналогічні українські пісні або музику (68%), власними музичними уподобаннями педагога (32%), інколи на замовлення адміністрації (23%) або батьків (18%). Нормативні документи спрямовують музичних керівників і вихователів, орієнтуючись на програмні твори з національної та світової музичної спадщини, дбаючи про високий художній рівень і доступність репертуару, самостійно добирати музичні твори із сучасних фахових джерел («Дошкільне виховання», «Дитячий садок. Мистецтво», «Музичний керівник», «Палітра педагога», «Джміль», «Дитячий садок» та інші періодичні видання, посібники, збірки, хрестоматії). Пісенний матеріал слід транспонувати відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей, орієнтуючись на український музичний дитячий репертуар (Щодо організації роботи, 2016).

Реалізація принципу регіональності в цьому питанні відбувається за рахунок узагальнення авторських напрацювань музичних керівників для поширення в області. На сайтах відділів освіти й методичних служб розробляються спеціальні музичні сторінки задля збереження та постійного оновлення найкращими музичними композиціями. Отже національно-патріотичне виховання дошкільників засобами музичного мистецтва у фокусі уваги педагогів області.

З метою реалізації завдань програми «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017-2020 роки» (Регіональна програма розвитку освіти, 2016), поліпшення якості національно-патріотичного виховання дошкільників, створення умов для популяризації кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу, наповнення змісту регіональним компонентом в області розробляється Регіональна модель національно-патріотичного виховання дошкільників на засадах краєзнавства, мета якої – узагальнення й систематизація методичних, дидактичних, практичних матеріалів із місцевим краєзнавчим компонентом. Використання краєзнавчого матеріалу підводить дітей до розуміння довколишнього середовища і сприяє пробудженню поваги й любові до того місця, де вони народились і виросли.

Інклюзивна освіта дошкільників – наступний актуальний освітній челендж, адже це принципово новий підхід до розвитку освіти й суспільства, пов'язаний з ідеєю людиноцентризму, передбачає впровадження інклюзивних цінностей, які породжують бажання долати виключення і збільшувати участь кожного у житті спільноти. Водночас інклюзивна освіта в Україні перебуває на етапі свого становлення і в розумінні багатьох людей пов'язана лише з дітьми, які мають певні порушення розвитку або підпадають під категорію «діти з особливими освітніми потребами». Наголосимо, що інклюзивний підхід стосується всіх: дітей, педагогів, родин, персоналу закладів дошкільної освіти. «Складно уявити, як можна запроваджувати підтримку для збільшення участі дітей у житті спільноти і досягати в цьому значних успіхів, коли дорослі, які з ними працюють, позбавлені можливості впливати на процеси прийняття рішень з конкретних питань організації своєї роботи» (Індекс інклюзії, 2015).

Отже, особливої ваги сьогодні набуває перший досвід імплементації концепції інклюзивної освіти, який педагоги області здобули в процесі реалізації проекту «Створюємо інклюзивне середовище у дитячих садках Донецької і Луганської областей» за сприяння ВФ «Крок за кроком» і підтримки Представництва Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) в Україні (вересень 2018 року – квітень 2019 року). Серед позитивних здобутків участі в проекті доцільно виокремити:

- підготовку 18 дошкільних команд для роботи в інклюзивному середовищі: м. Бахмут ЗДО № 10,31,52; м. Дружківка ЗДО № 34,35; м. Костянтинівка ЗДО № 17, 31,8, 13; м. Маріуполь ЗДО №90,163,130,135,159 м. Краматорськ ЗДО №92; Іллінівська ОТГ ЗДО № 31; Миколаївська ОТГ ЗДО № 2,3.

- надання наставницької підтримки командам закладів дошкільної освіти у процесі здійснення змін у їх роботі з дітьми та батьками;

- надання психологічної підтримки батькам дітей з особливими освітніми потребами шляхом

створення груп підтримки батьків;

- оволодіння педагогами навичками адаптувати освітньої програми, плани, фізичне середовище, методи та форми навчання до індивідуальних потреб дитини;
- удосконалення навичок диференціації освітніх програм і методів викладання відповідно до індивідуальних потреб дітей;
- налагодження співпраці з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей;
- активізація взаємодії з батьками вихованців;
- визначення перспективних шляхів розвитку інклюзивної практики у ЗДО області;
- готовність педагогів до вдосконалення професійних компетенцій.

На думку учасників проекту, інклюзія дає повне, насичене й змістовне життя із можливостями, стосунками та різноманітним досвідом кожній дитині й одночасно створює умови для формування гармонійної доброзичливої спільноти. Для того, щоб ідея інклюзії дійсно «запрацювала», необхідно, аби вона стала складовником частиною професійного мислення педагога. А це означає необхідність спеціальних зусиль у зміні останнього. Сучасні дослідники наголошують, що у роботі педагога інклюзивного класу(групи) першочергову роль відіграють не окремі засоби корекції та методичні прийоми, а особистість педагога, тобто педагогічно-спрямована сукупність соціальних, емоційно-вольових та характерологічних якостей (Індекс інклюзії, 2015).

Практично підтверджено, що «будь-які кроки в інклюзивному напрямі, коли вони не пов'язані з глибокими внутрішніми переконаннями, насправді є лише свідченням конформізму і слідування у фарватері панівної тенденції або слухняного виконання вказівок вищих інстанцій» (Єфімова, 2012).

Регіональний підхід щодо реалізації інклюзивного підходу – це спрямування зусилля педагогічної спільноти на внесення змін до культури, політики і щоденної діяльності ЗДО на ціннісних засадах інклюзивної освіти; збільшення участі дітей і дорослих в освітніх процесах шляхом запровадження сучасних освітніх технологій і практик (ранкові зустрічі, програмно-методичні комплекси «Впевнений старт», «Вчимося жити разом»); підтримку професійно-особистісного розвитку педагогів шляхом створення культури піклування, доброти, командної взаємодії.

Глобальний світовий челендж – сталий розвиток суспільства, забезпечення якого є одним з ключових питань сучасного розвитку всіх країн світу та особливо актуалізується в Україні з огляду на її економічні, соціальні й екологічні реалії. Термін «сталий розвиток» з'явився у природокористуванні, із часом набув нового – широкого значення. Відповідно до Декларації концепції розвитку, проголошеної на конференції в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., сталий розвиток визначається як створення соціально зорієнтованої економіки, заснованої на розумному використанні ресурсної бази та охороні довколишнього природного середовища і не піддається ризику можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби (Сталий розвиток суспільства, 2005).

Сьогодні офіційним українським перекладом англійського терміна «sustainable development», що дослівно перекладається як життєздатний розвиток, а розширене його тлумачення – всебічно збалансований розвиток, є термін «сталий розвиток». На думку О.Тарасової більш точним перекладом цього терміна був би «розвиток, що підтримується безперервно» (Тарасова). Отже, провідними ідеями сталого розвитку є збалансована взаємодія суспільства та природи, яка постійно підтримується.

Стратегія сталого розвитку ґрунтується на принципі «нікого не залишити осторонь» і включає 17 цілей та 169 конкретних завдань. Перелік цілей був офіційно затверджений на засіданнях Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 року. 15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (Національна доповідь).

Отже, досягнення сталого способу життя вимагає зміни суспільної свідомості в напрямку збалансованого розвитку суспільства, зміни у вихованні людей, тобто нової освітньої філософії і практики на кожному рівні освіти, починаючи з дошкільної.

Традиційна освітня практика в закладах дошкільної освіти не здатна задовольняти потреби сьогодення у зв'язку з тим, що лише інформує дитину і не завжди спрямована на практичне розв'язання життєвих ситуацій; не дає дитині можливості осягнути картину світу; не дає дитині часу для набуття досвіду саморегуляції, самовизначення, самонавчання, взаємодії з однолітками. Альтернативою є реалізація практик освіти для сталого розвитку, які сьогодні в галузі дошкільної освіти представлені різноманітними технологіями: «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» програма і навчальний курс (Сталий розвиток, 2005); «Вчимося жити разом» парціальна програма і методичний посібник з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років

(Методичний посібник, 2016; Піроженко, 2016), проект «Афлатот» щодо впровадження основ соціальної і фінансової освіти дітей дошкільного віку (наказ МОН України від 22.01.2016 № 46).

У контексті реалізації ідей сталого розвитку значущості набуває досвід участі в педагогічному експерименті Всеукраїнського рівня за темою «Формування екологічно-, економічно- й соціально доцільної поведінки дошкільників у контексті освіти для сталого розвитку», який тривав протягом 2015-2019 рр. під керівництвом професора Н.Гавриш. До проведення експерименту було залучено заклади дошкільної освіти з різних регіонів України, в тому числі й Донецької області (ЗДО № 6,33, 49, 57,71, НВК № 65 м.Житомира, ЦРД № 17 м.Коростеня, ЗДО № 3 м.Слов'янська, ЗДО № 67 м.Краматорська, ССШ «Тріумф» м.Києва). Отримані результати експериментальної роботи довели, що серед існуючих технологій на особливу увагу заслуговує курс «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», як *єдиний, що реалізує комплексний підхід* до проблем соціального, економічного й екологічного розвитку дитини. Мета курсу – формування в дошкільників мотивації до дій та моделей поведінки, орієнтованих на сталий стиль життя. Пріоритетними результатами освіти для сталого розвитку є самостійне, свідоме й відповідальне виконання дитиною певних дій, поступальний розвиток її звичок та ціннісних орієнтацій щодо гармонізації суспільних відносин, економічно та екологічно доцільної поведінки, культури ресурсозбереження [3].

Успішна реалізація поставлених завдань пов'язана із здатністю педагога щодня демонструвати моделі поведінки, зорієнтованої на сталий розвиток, і будувати взаємодію з дітьми, батьками, колегами на засадах емпатермент педагогіки (з англ. empowerment – надання людині мотивації й натхнення до дії) (Дошкільнятам, 2014). Тобто, вимагає від педагога володіння навичками ефективної взаємодії, а саме: емпатії; вміння надихати, підбадьорювати, підтримувати; здатності запрошувати дітей до розв'язання суперечностей, життєвих ситуацій; мотивувати до дії, а не інформувати; надавати дітям можливість самостійно формулювати наміри щодо майбутньої діяльності; надавати дитині час для висловлення власного ставлення; вмінням слухати і чути дитину; вести полілог; надавати дитині позитивний (вербальний і невербальний) зворотний зв'язок; вміння ставити запитання та утримуватись від зауважень і моралізування.

Підсумовуючи, необхідно відзначити, що сталий розвиток зорієнтований насамперед на людину та покращення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довіллі (Національна доповідь). Отже, для успішного реформування практики дошкільної освіти в контексті ідей освіти для сталого розвитку увагу педагогів ЗДО Донеччини сфокусовано на особливостях програмно-методичного курсу «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» та необхідності оволодіння спеціальними практичними навичками впровадження інноваційної технології.

Насильство над дітьми – це глобальна проблема, яке стала очевидною лише протягом останніх двадцяти років (Global Prevalence, 2016). Захист дітей від жорстокості є надзвичайно важливим, соціально значущим і актуальним завданням, вирішення якого носить міжнародний характер та задекларовано в нормативних документах, а саме: *Конвенція ООН про права дитини* вказує на те, що кожна дитина в усьому світі має право жити, зростати і бути захищеною від усіх форм насилля; *Закон України «Про освіту»* у ст. 6. провідними засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності визначає: людиноцентризм; верховенство права; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства; гуманізм; демократизм тощо *Закон України «Про дошкільну освіту»* у ст.28 наголошує, що в закладі дошкільної освіти необхідно створити безпечні та нешкідливі для здоров'я дитини умови утримання, розвитку, виховання і навчання (Закон України, 2001). Закон передбачає захист дітей від будь-яких дій та інформації, що завдає шкоди їх здоров'ю, моральному та духовному розвитку.

Отже, *назрілий освітній челендж – безпечний, дружній до дитини заклад дошкільної освіти*, в якому пріоритет – емоційна безпека й комфорт інклюзивного середовища для навчання, де кожна дитину поважають і цінують, де панує позитивне ставлення до відмінностей та атмосфера взаємної підтримки.

Унікальним є досвід участі педагогів Донецької області в міжнародних проектах, спрямованих на підтримку безпечного й радісного дитинства в період 2016-2019 р., а саме:

- Проект «Садочок – простір дружній до дитини» (2016-2017р..) є одним із компонентів програми «Сприяння соціальній згуртованості та інтеграції внутрішньо переміщених осіб на сході України». Проект здійснюється за ініціативи Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та партнерстві Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», Міністерства освіти і науки України, Національного університету «Києво-Могилянська академія». Учасниками проекту є понад 800

педагогів області. Важливим здобутком для педагогів стали стратегії поведінки дорослих, які сприяють розвитковій позитивної Я-концепції та самооцінки у дітей, практики «Ранкові зустрічі» та «Лялька як персону». Сьогодні саме ці практики допомагають організувати освітній процес у ЗДО без насилля, створювати умови, де діти мають можливість отримувати життєві навички, які відповідають світу, що змінюється.

• Проект «Безпечна і дружня до дитини школа» у Донецькій області (2018-2019рр.), який здійснюється спільно Міністерством освіти і науки України, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком», громадською організацією «Здоров'я через освіту» за ініціативи Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Учасниками проекту стали педагоги шести загальноосвітніх шкіл та закладу дошкільної освіти № 31 «Мир» м.Костянтинівки. Педагоги набули досвіду створення психологічно та фізично безпечного середовища в закладах освіти; реалізації практики підтримки дитини, батьків та педагогів; об'єднання громади; налагодження взаємодії освітніх закладів із громадськими організаціями та центрами.

Водночас не дивлячись на окремі ініціативи та проекти, система дошкільної освіти залишається ригідною, ігнорує пріоритети та виклики сучасності. Так, опитування педагогів ЗДО доводить, що сьогодні лишаються значною мірою недооціненими щоденні загрози емоційного насилля над дитиною, які впливають так само сильно, як сексуальне чи фізичне насилля. Існують практики ігнорування принципів дидактики й виховання, методичних, вікових закономірностей та індивідуальних особливостей розвитку дитини, а саме: проведення «контрольних зрізів знань», підготовка дітей до різних змагань та свят за рахунок скорочення прогулянок, денного сну, переформатування занять, культивування застарілих, авторитарних, часто принизливих форм, методів, прийомів у спілкуванні й організації життєдіяльності дітей.

Отже, у закладах дошкільної освіти головними завданнями залишається захист дітей від насильства та зловживань з боку дорослих (батьків, опікунів або працівників закладів системи освіти) та однокласників, навчання дітей та дорослих безпечній взаємодії в освітньому процесі (Запобігання та протидія насильству).

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, можна констатувати, що система дошкільної освіти Донецької області перебуває в стані активних змін, взаємозв'язок та взаємозалежність загальнонаціональних тенденцій та регіональних особливостей дошкільної освіти визначає ідея людиноцентризму. Водночас постає потреба в консолідації зусиль педагогічної спільноти задля реалізації конкретних організаційних, науково-методичних і практичних завдань на шляху до особистісно орієнтованої освіти.

Література

Богуш А. М. Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот. Програма та навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 136 с.

Деркач М. І. Концепт сталого розвитку як домінуюча ідеологія людської цивілізації у XXI ст. *Наукові повідомлення* 2009: Випуск 3/1. 2009. URL: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/200931/185-191.pdf>

Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. Д. : «ЛІРА», 2014. 120 с

Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для закладів дошкільної освіти/ Н. Гавриш, О. Пометун. К., 2019. 23 с.

Єфімова С. М. Лідерство та інклюзивна освіта: навч.метод. посіб./ Єфімова С. М., Корольок С. В.; за заг. Ред. Колупаєвої А. А. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. 164 с.

Закон України «Про дошкільну освіту». Відомості Верховної Ради України, 2001, № 49, ст.259: URL: <https://zakon.help/law/2628-III>

Запобігання та протидія насильству. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України: URL: <http://zpto.ues.by/images/files/documents/mon/2018/metrekom.pdf>

Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ [Тоні Бут]; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 190.

Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 року: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н.р. безпечного освітнього середовища, формування у дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.06.2019 № 1/9-414: URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=7667>

Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей віком від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом» / Т. О. Піроженко, О. Ю. Хартман, К. В. Палієнко, М. В. Павленко. К.: Алатон, 2016. 112 с.

Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР): URL: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsili-staloho-rozvytku-ukraina-iaka-vyznachaie-bazovi-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr>

Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом». К.: Видавництво «Алатон», 2016. 32 с.

Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах: лист Міністерства освіти і науки України від 25 липня 2016 року за № 1/9-396 URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqVM0APKMTZFNm9obmZoTjg/view>.

Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року: URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

Регіональна програма розвитку освіти «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017-2020 роки»: URL: <http://www.kramuo.dn.ua/wp-content/uploads/2017/08/%E2%84%96-840-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.07.2017-2.pdf>

Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник/ За ред. Підліснюк В. К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. с. 88.

Стягунова О. Усталеність та сучасність дошкільної освіти регіону. *Школа – майстерня майбутнього. Освітній дороговказ на 2018-2019 навчальний рік. Науково-методичні рекомендації щодо організації освітньої роботи у 2018-2019 навчальному році / Упоряд. С. І. Макаренко. – Краматорськ: «Витоки», 2018. 230 с. С. 69-74.*

Тарасова О.В. Концепція устойчивого развития общества: URL: http://www.posoh.ru/tend/intern_org/htm/ust-razv.htm

Щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах : лист Міністерства освіти і науки України від 02.09.2016 р. № 1/9-454 URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>.

Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates by S. Hillis et al., 2016.

The local component of Preschool Education in Donetsk region: challenges of modernity and ways of their solution

Styagunova Olga³

Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

Nikityuk Yekaterina⁴

Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

The article is devoted to the modern issues of pre-school education in Donetsk region. The article presents the statistic information concerning the development of a network of pre-school education institutions in Donetsk region during the military aggression – the general number of institutions in the cities/regions, the number of children involved into pre-school education, the number of pre-school groups with prioritized ways of development, the number of institutions which operate in the so called “grey zone” and the number of children who get pre-school education in the designated institutions under dangerous conditions, staff assistance, etc. The statistical data concerning the language of the educational process in pre-school institutions of the region are separately represented in the article. The article uncovers special features of the organization and topical issues of Donetsk region pre-school education based on regulatory documents and the programme “Donetsk region education in European dimension. 2017–2020”. The attention is payed to the modern challenges for Donetsk region education; modern educational challenges have been characterized as national-patriotic upbringing, inclusion, implementation of sustainable

³ : Ph. D. of Pedagogy, Associate Professor of the Department of Psychology and Personality Development at the Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

⁴ Senior Lecturer at the teacher education department at the Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

development and creation of a safe and child-friendly pre-school education institution. The article focuses on bilingual environment of the region and the necessity to pay attention to this specific aspect while organizing educational activities with preschoolers. The information regarding the results of the pre-school education institutions of Donetsk region involved into educational projects has been summarized. The article presents the forms and methods of pursuing the principle of regionality in pre-school education institutions. Some ways of combining the general regional and the regional components in the educational process of pre-school education institutions under conditions of reformatations within the system of education have been proposed.

Keywords: modern pedagogical challenge, child-centrism, national patriotic education, inclusion, inclusive education, sustainable development.

References

Bohush, A.M. (2016) *Navchannia ditei ukrainskoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh natsionalnykh spilnot. Prohrama ta navchalno-metodychnyi posibnyk [Teaching Ukrainian children in pre-school educational institutions of national communities]* Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].

But T. (2015) Indeks inkluzii: rozvytok navchannia ta uchasti v zhyttiedialnosti shkil: posib *[Inclusion index: development of education and participation in the life of schools]*. Kiev: TOV Vydavnychiy dim «Pleiady» [in Ukrainian].

Derkach. M. I. (2009) *Kontsept staloho rozvytku yak dominantna ideolohiia liudskoi tsyvilizatsii u KhKhI st. [Concept of sustainable development as the dominant ideology of human civilization in the XXI century.]* Naukovi povidomlennia - Scientific reports 2009: Vypusk 3/1. Retrieved from <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/200931/185-191.pdf>

Deiaki pytannia shchodo stvorennia u 2019/2020 n.r. bezpechnoho osvitnoho seredovyscha, formuvannia u ditei ta uchnivskoi molodi tsinnisnykh zhyttievnykh navychok *[Some questions about the creation a safe educational environment in 2019/2020 and the formation of valuable life skills for children and students of young people]*. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 27.06.2019 № 1/9-414 *Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine*. Retrieved from: <https://base.kristti.com.ua/?p=7667>

Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates by S. Hillis et al., 2016.

Havrysh, N. & Pometun, O. *Doshkilniatam – osvita dlia staloho rozvytku: partsialna prohrama dlia zakladiv doshkilnoi osvity [Preschoolers – Education for Sustainable Development: Partial program for pre-school establishments]* Kiev [in Ukrainian].

Havrysh, N., Saprykina, O. & Pometun, O. (2014) *Doshkilniatam – osvita dlia staloho rozvytku : navch.-metod. posib. dlia doshkilnykh navch. zakladiv [Preschoolers – Education for Sustainable Development]*. – D. : «LIRA» [in Ukrainian].

Konventsiiia OON pro prava dytyny vid 20.11.1989 roku: *[UN Convention on the Rights of a Child]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Iefimova, S. & Koroliuk, S.V. (2012) *Liderstvo ta inkluzivna osvita : navch.metod. posib. [Leadership and inclusive education]* TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady» [in Ukrainian].

Natsionalna dopovid «Tsili staloho rozvytku: Ukraina», yaka vyznachaie bazovi pokaznyky dlia dosiahnennia Tsilei staloho rozvytku (TsSR): *[National Report «Sustainable Development Goals: Ukraine», which defines benchmarks for achieving the goals of sustainable development (GSD)*. Retrieved from: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsili-staloho-rozvytku-ukraina-iaka-vyznachaie-bazovi-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr>

Pidlisniuk, V. (Ed.) (2015) *Stalyi rozvytok suspilstva: rol osvity. Putivnyk [Sustainable development of society: the role of education. Guidebook]* Kiev: Vydavnytstvo SPD «Kovalchuk» [in Ukrainian].

Pirozhenko, T.O., Khartman, O.Iu, Paliienko, K.V. Pavlenko M.V.(2016) *Metodychnyi posibnyk do partsialnoi prohramy z rozvytku sotsialnykh navychok efektyvnoi vzaiemodii ditei vikom vid 4 do 6–7 rokiv «Vchymosia zhyty razom» [Methodical manual for the partial program on the development of social skills of effective interaction of children aged 4 to 6-7 years «Learning to live together»]* Kiev Alaton [in Ukrainian].

Pirozhenko, T.O. & Khartman, O.Yu. (2016) *Partsialna prohrama z rozvytku sotsialnykh navychok efektyvnoi vzaiemodii ditei vid 4 do 6–7 rokiv «Vchymosia zhyty razom» [Partial program for the development of social skills of effective interaction of children from 4 to 6-7 years of «Learning to live together»]*. – Kiev: Vydavnytstvo «Alaton» [in Ukrainian].

Pro orhanizatsiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u doshkilnykh navchalnykh zakladakh: lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 25 lypnia 2016 roku za № 1/9-396 [*About the organization of national-patriotic education in pre-school educational institutions*]. The letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated July 25, 2016, No. 1 / 9-396] (2016, July). Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKMTZFNm9obmZoTjg/view>.

Proekt Stratehii staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku: [*Draft Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030*]. Retrieved from: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

Rehionalna prohrama rozvytku osvity «Osvita Donechchyny v yevropeiskomu vymiri. 2017-2020 roky: [*Regional Education Development Program «Education of the Donetsk Region in the European Dimension. 2017-2020 years»*]. Retrieved from: <http://www.kramuo.dn.ua/wp-content/uploads/2017/08/%E2%84%96-840-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.07.2017-2.pdf>

Stiagunova, O. (2018) *Ustalenist ta suchasnist doshkilnoi osvity rehionu* [Stature and modernity of pre-school education in the region] S.I. Makarenko (Eds.), *Shkola – maisternia maibutnoho. Osvitnii dorohovkaz na 2018-2019 navchalnyi rik. – Naukovo-metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii osvitnoi roboty u 2018-2019 navchalnomu rotsi - School is a workshop of the future. Educational guidance for the 2018-2019 academic year. - Scientific and methodological recommendations on the organization of educational work in the 2018-2019 academic year (pp. 69-74)*. Kramatorsk: «Vytoky» [in Ukrainian].

Shchodo orhanizatsii roboty z muzychnoho vykhovannia ditei u doshkilnykh navchalnykh zakladakh lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 02.09.2016 r. № 1/9-454 vid [*As for the organization of work on musical education of children in preschool educational institutions: a letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 02.09.2016 number 1 / 9-454*] (2016, september). Retrieved from: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>.

Tarasova, O.V. Kontseptsyia ustoichyvoho razvytyia obshchestva [*The concept of sustainable development of society*]. Retrieved from: http://www.posoh.ru/tend/intern_org/htm/ust-razv.htm

Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» [*Law of Ukraine «On Preschool Education»*] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Information from the Verkhovna Rada of Ukraine, 2001, № 49, st.259: Retrieved from <https://zakon.help/law/2628-III>

Zapobihannia ta protydiia nasylstvu. Metodychni rekomendatsii Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [*Prevention and Counteracting Violence. Methodical recommendations of the Ministry of Education and Science of Ukraine*]: Retrieved from <http://zpto.ues.by/images/files/documents/mon/2018/metrekom.pdf>.

Accepted: September 09, 2019

